

Tarih boyunca ilim ve fikir dünyamıza yön veren, asırlar geçse de düşünceleriniyle ve eserleriyle yaşayıp insanlığı aydınlatmaya devam eden şahsiyetler vardır. İbn Sina, İbn Haldun, Fârâbî, Gazalî, Mevlana, Yunus Emre gibi ilim ve gönül insanları yüzyıllar öncesinde ortaya koydukları eserleri ve evrensel değerlerle zaman ve mekânın sınırlarını aşarak bugüne gelmişlerdir. Bu şahsiyetlerden biri de Orta Asya bozkırlarında yetişen Hoca Ahmed Yesevî'dir. O'nun güçlü nefesi Orta Asya'dan Anadolu'ya kadar geniş bir coğrafyayı etkilemeye devam etmektedir. Hazret-i Sultân, Pîr-i Türkîstân gibi unvanlarla anılan Hoca Ahmed Yesevî, XI. yüzyılın ikinci yarısında Çimkent sınırları içerisinde bulunan Sayram kasabasında dünyaya gelmiştir. Tasavvuf terbiyesini Arslan Baba'dan almıştır. Arslan Baba'nın vefatından sonra Buhara'ya giderek Yûsuf Hemedânî'ye intisap etmiştir. Hem medrese eğitimini hem de seyr-u sülûkunu tamamladıktan sonra, bir süre Yûsuf Hemedânî'nin halifesi olarak Buhara'da irşat hizmetinde bulunmuştur. Daha sonra halifelik görevini dördüncü halife Abdülhâlik Gücdüvani'ye bırakarak Yesi'ye dönen Hoca Ahmed Yesevî, 1167 yılında vefat etmiştir.

Ahmed Yesevî'nin tasavvuf anlayışının temelinde Kur'an-ı Kerîm ve Sünnet vardır. "Kul Hoca Ahmed dünya gördüğünde kaçtın / Zikir söyleyip tarikatın yolunu açtın / yet hadis sözlerini dil ile saçtın / Yârenlerden inci cevher almak istiyorum" dizelerinden de anlaşıldığı kadarıyla O'nun hikmet dilinde Kur'an'ın izleri vardır. Müminlere "Ayat ve hadisi her kim dese, kulak ver" diye seslenen Ahmed Yesevî, söylemlerinde kimi ayetlere doğrudan bazen de telmih sanatını ve telkin yöntemini kullanarak Orta Asya insanının ruhuna Kur'an ve Sünnet'i kendi diliyle naksetmeye çalışır.

Hoca Ahmed Yesevî, kaşık yontarak geçimini sağlayan bir gönül eridir. İhtişamını, ilmi ve yüreğinin zenginliği yanında tevazuundan da alan bir şahsiyet olarak, hayatı boyunca başkalarına yük olmamayı ve kendi el emeğiyle rızkını kazanmayı ilke edinmiştir. Tarihsel süreçte tasavvufa yönelik eleştiri konularından biri olarak, kurumun bir meskenet yuvası olmasını reddeder. Bu anlamda ahilik anlayışının gelişmesinde de önemli katkılara sahiptir.

Tasavvufi anlayışta İbrâhim Ethem, Şakîk-i Belhî, Ma'rûf-i Kerhî, Bâyezid-i Bistâmî, Cüneyd-i Bağdâdî, Hallâc-ı Mansûr ve Şiblî'nin tesirinde kalan Hoca Ahmed Yesevî'nin izlerini Yunus Emre ve Hacı Bektaş-ı Velî'de görmek mümkündür. Hoca Ahmed Yesevî, Divan-ı Hikmet'inde "Aşkın kıldı şeydâ beni, cümle âlem bildi beni / Kaygım sensin dünü günü, bana sen gereksin sen" diye seslenirken, Yûnus Emre de Divan'ında "Aşkın aldı benden beni, bana seni gerek seni / Ben yanarım düntü günü, bana seni gerek seni" diye seslenir. Ahmed Yesevî'nin Yunus Emre'yi andıran bu tarzı her iki gönül insanının da aynı kaynaktan beslendiklerini gösterir. Pek çok noktada da Hacı Bektaş-ı Velî ile benzerlik arz eder.

"Müslüman olmasa da hiç kimseyi incitme", "Düşmanına iyilik et" ve "Kendin muhtaçken başkalarına da ver" ilkeleriyle hareket eden Hoca Ahmet Yesevî'nin, farklı dini grupların bir arada yaşadığı Orta Asya'nın İslamlaşmasındaki rolü büyük olmuştur. Aynı ideal ve ilkelerle Ahmed Yesevî'nin yolundan giden Alperenler, Horasan Erenleri ve Abdalân-ı Rûm isimleriyle bilinen gönül erleri de Anadolu, Batı Trakya ve Balkanların İslâm ile buluşmasına öncülük etmişlerdir.

Hoca Ahmed Yesevî, sözlerinde sıklıkla sahte şeyhlerden ve beden âlimlerinden şikâyet eder. O, âlimleri can âlimi ve beden âlimi olmak üzere ikiye ayırır, ilmiyle amel etmeyen, helal haram duyarlılığı taşımayan beden âlimlerini can yakıcı bir azabın beklediğini söyler. “Aşk pazarında ticaretin haram olduğu” düsturundan hareket eden Hoca Ahmed Yesevî’ye göre ilâhî aşk, can âlimi ile beden âlimini birbirinden ayıran bir mihenk taşıdır.

Yahya Kemal’in ifadesiyle Hoca Ahmed Yesevî, milletimizin kendisinde gizli olduğu bir şahsiyettir. Orta Asya Türk Cumhuriyetleri yaklaşık yetmiş yıllık baskı rejiminin altında sistemli bir asimilasyon politikalarına maruz kalmalarına rağmen, bağımsızlıklarını elde eder etmez kendilerini Hoca Ahmed Yesevî’nin hikmetlerini okurken bulmuşlardır. Tarihi, kültürel, ve irfani geleneğimiz incelendiğinde Hoca Ahmed Yesevî’nin Kur’an ve Sünnet’e dayalı ve insan odaklı düşünce sistematığının ilim ve fikir hayatımıza nasıl nüfuz ettiğini görmek mümkün olacaktır.

Hoca Ahmed Yesevî’nin Divan-ı Hikmet isimli eserine aşka dair görüşlerinin ayrıntılarını Prof. Dr. Kadir Özköse’nin “Ahmed Yesevî’nin Hikmetlerinde Aşk Terennümü” başlıklı makalesinde okuyabileceksiniz. “Kur’ân’ın Türkçeye Tercümesi Tarihine Yesevî’den Bakmak” isimli makalesiyle Prof. Dr. İsmail Çalışkan, yüzyılların tartışma konusu olan Kur’ân’ın Türkçeye tercümesi konusuna Ahmed Yesevî’nin bakış açısını yansıtmıştır. Ahmed Yesevî’nin hikmetlerinde yer verdiği hadislerin tahririni Prof. Dr. Ahmet Yıldırım “Dîvân-ı Hikmet’te Yer Alan Hadislerin Kaynakları ve Değerlendirilmesi” başlıklı yazısında yapmıştır. Prof. Dr. Bayram Ali Çetinkaya Ahmet Yesevî’nin âlim ve ârif kavramlarına bakışını “Hoca Ahmed Yesevî’nin Öğretisinde Alim ve Arif Olguları” başlıklı makalesinde kaleme almıştır. Hoca Ahmed Yesevî’nin vuslat-ı ilâhî için yol gösterici olarak gördüğü ilâhî aşk hakkındaki betimlemelerini Prof. Dr. Ahmet Ögke’nin “Ahmed-i Yesevî’de İlâhî Aşk” başlıklı makalesinde yer vermiştir. “Hoca Ahmed Yesevî’de İnsan Sevgisi” isimli makalede Yard. Doç. Dr. M. Askeri Küçükaya Ahmed Yesevî’nin tasavvuf anlayışında insanın yerini konu edinmektedir. Doç. Dr. Necdet Şengün Dîvân-ı Hikmet’in edebî kimliğine “Dîvân-ı Hikmet’te Dil, Anlatım ve Muhteva Hususiyetleri” başlıklı yazısında yer vermiştir. Hoca Ahmed Yesevî’nin eğitimde kullandığı yöntemleri Prof. Dr. Cemal Tosun “Hoca Ahmed Yesevî’nin Divan-ı Hikmet’inde Eğitim” isimli makalesinde bir eğitimci gözüyle incelemiştir. Prof. Dr. Ejder Okumuş “Sosyolojik Okuma Yaklaşımıyla Hoca Ahmed Yesevî” isimli yazısında Ahmed Yesevî’nin yaşadığı toplumu okuyuş tarzını ele almıştır. Yeni Bir Türk- İslâm Medeniyeti Tasavvuru İçin Hoca Ahmed-i Yesevî ve Yönteminin Önemi” başlıklı makalesinde Prof. Dr. Mevlüt Uyanık günümüz İslâm dünyasının yaşadığı sorunlara Ahmed Yesevî’nin penceresinden çözüm önerileri sunmuştur. Yard. Doç. Dr. Mustafa Demirci dini musikiye kaynaklık eden Yesevî güftelerini “Türk Din Mûsikisinde Ahmed Yesevî’nin Yeri, Tesiri ve Önemi” başlıklı makalesinde incelemiştir.

Ahmed Yesevî’yi farklı yönleriyle kapsamlı olarak dosya konusu yaptığımız bu özel sayının düşünce iklimimizi zenginleştirmesini, fikir dünyamıza yeni değerler katmasını ve İslam dünyasının içinden geçtiği zorlu süreçte yol gösterici olmasını diliyorum. 2017 yılının verimli ve bereketli bir yıl olması dileklerimizle.

Dr. Yüksel Salman